

Els Opuscles del CREI

núm. **1**

juny 97

Una reflexió sobre l'atur a Espanya

Ramon Marimon

CENTRE DE RECERCA
EN ECONOMIA INTERNACIONAL
GENERALITAT DE CATALUNYA
I UNIVERSITAT POMPEU FABRA

El Centre de Recerca en Economia Internacional (CREI) és una institució de recerca constituïda com a consorci integrat per la Universitat Pompeu Fabra i la Generalitat de Catalunya. La seva seu és al campus de la Universitat Pompeu Fabra, a Barcelona.

El CREI va ser endegat al mes de novembre de 1993. Fou el resultat de la combinació de dos impulsos: d'una banda, de l'evolució actual de l'economia internacional i europea, que ha plantejat nous reptes i ha creat un entorn completament inèdit per a regions econòmicament dinàmiques com ara Catalunya; i, en segon lloc, dels darrers desenvolupaments en teoria econòmica, que han revitalitzat camps fins ara molt segmentats com l'economia internacional, l'economia regional, la teoria de l'equilibri general, la teoria dels jocs d'estratègia, la teoria del creixement, l'economia del desenvolupament, la macroeconomia de les economies obertes o les finances internacionals.

Els Opuscles del Crei volen ser els instruments de difusió de la recerca del CREI en l'àmbit no acadèmic. Cada opuscle recull, per un públic general, les conclusions i observacions de treballs publicats, o en vies de publicació, a les revistes especialitzades. En el respecte a la llibertat intel·lectual, es fa constar que les opinions expressades en Els Opuscles del CREI són responsabilitat dels seus autors.

*Editat per: CREI
Universitat Pompeu Fabra.
Ramon Trias Fargas, 25-27 08005 Barcelona
Tel. (93) 542 24 98
© 1997, CREI
© d'aquesta edició: Ramon Marimon
ISSN: 1137 - 7836
Disseny: Fons Gràfic
Impressió: Alprès
Dipòsit legal: B-24696/97*

Una reflexió sobre l'atur a Espanya

Ramon Marimon*

No és possible una reflexió seriosa sobre l'economia espanyola, o simplement sobre la societat espanyola, a finals del segle XX, sense posar en primer terme el problema de la desocupació en la nostra economia. Voldria aprofitar aquesta ocasió -única- que representa el fet d'iniciar la col·lecció dels *Opuscles del CREI*, per oferir una reflexió, a tall de diagnòstic, sobre el problema de l'atur a Espanya.

Des de 1982 la taxa d'atur a Espanya no ha baixat del 15%, i ha arribat al rècord històric del 24% l'any 1994. Aquesta taxa tan baixa d'ocupació (ocupats sobre la població de 16-64 anys) és la característica més rellevant de l'economia espanyola de finals del segle XX. Dit d'una altra manera, Espanya es diferencia d'uns altres països perquè menys de la meitat dels qui podrien treballar treballen (44,7% el 1985, 48,1% el 1996); mentre que la mitjana europea se situa sobre el 60% (60,2% el 1995) i la dels Estats Units, sobre el 70% (73,5% el 1995).

La persistència del problema de la desocupació ha tingut, i té, un impacte social enorme.

S'està desaprofitant la capacitat productiva d'una part important d'una generació (els qui avui tenen entre 16 i 36 anys). La taxa d'atur dels joves de menys de 25 anys ha arribat al lamentable rècord del 45% el 1994 i, per a la majoria, com que es tracta de la primera feina, no hi ha subsidi d'atur. En unes altres paraules, malgrat que, per exemple, l'any 1993 la despesa en subsidi de desocupació hagi representat el 3,3% del Producte Interior Brut (PIB), aquesta despesa no cobreix molts dels desocupats¹. Si aquest greu impacte social no s'ha convertit en una situació explosiva és degut, en gran part, al paper estabilitzador que ha tingut una institució social ancestral: la família. Les famílies actuen com a assegurança social, en especial dels joves sense feina².

La persistència del problema de la desocupació ha tingut un altre efecte que voldria destacar: ha desmentit molts diagnòstics i moltes receptes més o menys fàcils. Així, per exemple, es van indicar com a causes del problema la "inflexibilitat del mercat de treball" i les "polítiques macroeconòmiques inadequades" i, en canvi, hem assistit a diverses reformes laborals i a canvis importants en política econòmica sense que l'atur hagi disminuït d'una manera substancial. Això ha creat un cert desconcert sobre les arrels del problema, una certa desconfiança en les reformes, un cert pessimisme històric. En definitiva, com aquell qui ha de coexistir amb un malalt crònic, la societat espanyola sembla haver-se adaptat a coexistir amb el greu problema del baix nivell d'ocupació, sense preguntar-se gaire per les seves causes. I, també com davant d'un malalt crònic, reacciona de maneres molt dispars quan hi ha símptomes temporals de millora: ara amb eufòria ara amb escepticisme.

Voldria, tant com fos possible, posar el problema de la desocupació en perspectiva. Només així

es poden valorar les reformes i les millores (o crisis) temporals. Per exemple, la introducció de diferents contractes no permanents (els contractes temporals l'any 1984, a temps parcial i d'aprenentatge el 1993-94) són mesures liberalitzadores que suposadament havien d'estimular l'ocupació. Totes aquestes reformes -en particular, la frustrada, per la vaga general, el 1988- han estat precedides, per una banda, de tensions i protestes i, per una altra, de previsions "molt optimistes" sobre el seu impacte en la reducció de l'atur. Tanmateix, *a posteriori* ni els contractes han semblat tan "escombraries" com se'ls anomenava (per a moltes persones ha estat la manera d'entrar en el mercat de treball), ni la seva capacitat de generar ocupació neta ha estat l'anunciada, encara que, com veurem, han fet que el mercat de treball espanyol sigui molt més flexible del que habitualment es considera.

Un altre exemple de possible confusió, són les notícies recents sobre la creació d'ocupació. En particular, en els dos últims anys s'han creat poc més de 700.000 llocs de treball (no agraris) nets. Aquest fet l'han aprofitat tant el govern sortint com el govern entrant per enaltir la seva gestió. Ara bé, una xifra semblant de nous llocs de treball es va donar en els dos últims anys de la fase expansiva de finals dels anys vuitanta (1989-91) però, també en dos anys (1991-93) més de 700.000 llocs de treball (no agraris) nets es van perdre amb l'última recessió. És a dir, amb una lectura superficial dels fets, qualsevol conclusió sembla vàlida, i no és estrany que predominin les posicions basades en punts de vista ideològics. La feina de l'economista no és negar el conflicte ideològic on hi és, però sí saber extreure lliçons de l'experiència històrica. Passo així a fer la meua feina i reprendre, al final de l'article, el moment present.

Evolució de l'ocupació a Europa i a Espanya

Tenir una perspectiva àmplia, espacialment i temporalment, ajuda a guanyar una imatge més clara del problema. Com ja és sabut, les economies europees van experimentar un fort creixement durant els trenta primers anys de la postguerra. L'economia espanyola arrenca tardanament, però després del Plan de Estabilización de 1958 i la subsegüent obertura de l'economia, també creix amb força en el període 1960-1974, i així pot escurçar distàncies amb els països més avançats d'Europa. A aquest creixement de les economies europees, Espanya inclosa, hi contribueixen tant el capital, en un procés de ràpida acumulació, com el treball. Com a resultat, a mitjan anys setanta les taxes d'atur són molt baixes a Europa (al voltant del 3%, 2,5% a Espanya el 1974). L'"estat europeu del benestar", ja consolidat en els països més avançats (a Espanya no!) sembla que ja està assolint els seus objectius.

Ara bé, a mitjan anys setanta, després de la crisi del petroli, hi ha un canvi de tendència en el procés de creixement de les economies europees. Hi ha una certa desacceleració, però, en especial, varia la contribució dels diferents factors a aquest creixement: el creixement de l'ocupació deixa de ser un factor que contribueix al creixement de la producció. Efectivament, el creixement de la majoria de les economies europees en els últims vint anys és un *creixement basat en la productivitat*. En això es diferencia del creixement europeu de la postguerra, com també del creixement de l'economia nord-americana en els últims vint anys, on el creixement de l'ocupació ha continuat sent font de creixement del Producte Interior Brut (PIB). El resultat ben conegut és que, mentre aquestes dues economies -la nord-americana i l'europea- creixen a un ritme semblant en els

últims vint anys (al voltant d'un 2,5% de mitjana de creixement anual), les taxes d'atur es doblen a Europa i en canvi es mantenen a nivells baixos als EUA.

A Espanya, el canvi de tendència de mitjan anys setanta coincideix amb el canvi de règim polític, cosa que dóna com a resultat una crisi relativament més aguda que s'allarga fins a mitjan anys vuitanta. Encara i així, si prenem els últims vint anys en conjunt, la mitjana de la taxa de creixement anual, del 2,2%, és molt semblant a la dels països avançats de l'OCDE. Tanmateix, en un cas extrem de *creixement basat en la productivitat*, el nombre total d'ocupats és pràcticament constant (de fet, decreix de 12.684.000 l'any 1976 a 12.325.000 l'any 1996). El resultat és que l'atur arriba a xifres rècord a Espanya. Es plantegen dues preguntes: Per què es generalitza l'atur a Europa? Per què és pràcticament el doble a Espanya? Em referiré especialment a la segona (ja tindrem ocasió, en un pròxim *Opuscle*, de respondre la primera pregunta). Una altra manera de formular aquesta pregunta és: Ha estat l'evolució de l'ocupació a Espanya *diferent* a la de la resta d'Europa?

L'evolució de l'ocupació és el resultat *net* d'un doble procés dinàmic de creació de nous llocs de treball i la destrucció d'uns altres que ja hi ha. Al seu torn, aquesta creació i la destrucció de llocs de treball es dóna en sectors i en indústries específiques, per a nivells de qualificació de dades, en regions determinades, en moments concrets del cicle econòmic, etc. És a dir, encara que parlem del mercat laboral espanyol, les condicions d'oferta i de demanda d'ocupació es determinen a nivells més específics. En aquests nivells (per exemple, el sectorial), el mercat laboral espanyol es pot comportar, o no, com en altres països. Per tant, amb la pregunta de si el "creixement de l'o-

ocupació ha estat diferent a Espanya” em refereixo a si en aquest nivell més detallat -en particular, al nivell sectorial- detectem diferències entre Espanya i Europa. Si és així, haurem de parlar d'un comportament diferent del mercat laboral espanyol. Ara bé, és possible que l'evolució de l'ocupació “no sigui diferent”, en el sentit que el creixement de l'ocupació sectorial sigui el mateix que a Espanya i, en canvi, el resultat agregat final sigui diferent. Això podria passar si la composició sectorial fos inicialment diferent i els diferents sectors o indústries haguessin experimentat -a tot Europa- taxes diferents de creixement de l'ocupació.

Amb F. Zilibotti hem *descompost* l'evolució de l'ocupació entre els seus components “nacionals”, de composició sectorial inicial i cíclics. Amb T. Garcia-Milà hem fet un exercici semblant per a les “regions” espanyoles. Els dos treballs³, i de manera independent, arriben a la mateixa conclusió: *l'evolució de l'ocupació s'explica en un 80% pel component de composició sectorial inicial*. Més concretament, el sector clau és l'agricultura. Països -com Espanya dins d'Europa- o regions -com Andalusia o Extremadura dins d'Espanya- amb un pes inicial més gran de l'agricultura tenen un creixement més petit de l'ocupació, a causa de l'elevada taxa de destrucció neta de llocs de treball en aquest sector (és a dir, del creixement negatiu d'aquest sector).

Per veure fins a quin punt l'evolució de l'ocupació a Espanya segueix la mitjana de pautes europea, fem l'exercici següent: agafem la distribució espanyola de l'ocupació per sectors de 1974 i construïm una economia espanyola fictícia -l'anomenem ‘virtual’- en la qual l'ocupació en cada sector creix segons la mitjana de taxes europees. Per exemple, l'ocupació en “la indústria química espanyola ‘virtual’” creix, any rere any,

tal com creix la mitjana europea; així, a partir de l'ocupació que hi ha el 1974 en la indústria química espanyola, i aplicant la mitjana de taxes europees, s'arriba al nivell d'ocupació en “la indústria química espanyola ‘virtual’” el 1990. És a dir, l'economia espanyola ‘virtual’ (obtinguda per juxtaposició dels diferents sectors ‘virtuals’) mostra el component de composició sectorial inicial (i el cíclic) del creixement de l'ocupació a Espanya, ja que, en les pautes de creixement, sector a sector, l'economia virtual és (per construcció) idèntica a l'europea.

La diferència entre aquest creixement ‘virtual’ i l'observat -o ‘real’- és el component *diferencial* del país. El Quadre 1 mostra l'evolució de les taxes d'ocupació que es desprenen d'aquest exercici (i del similar per a altres països europeus). Com podem veure, partint de les taxes reals de 1974 s'arriba a unes taxes ‘virtuals’ el 1990 que no es diferencien gaire de les observades -o ‘reals’.

Quadre 1. Taxes d'ocupació
(ocupats sobre la població de 16-64 anys)

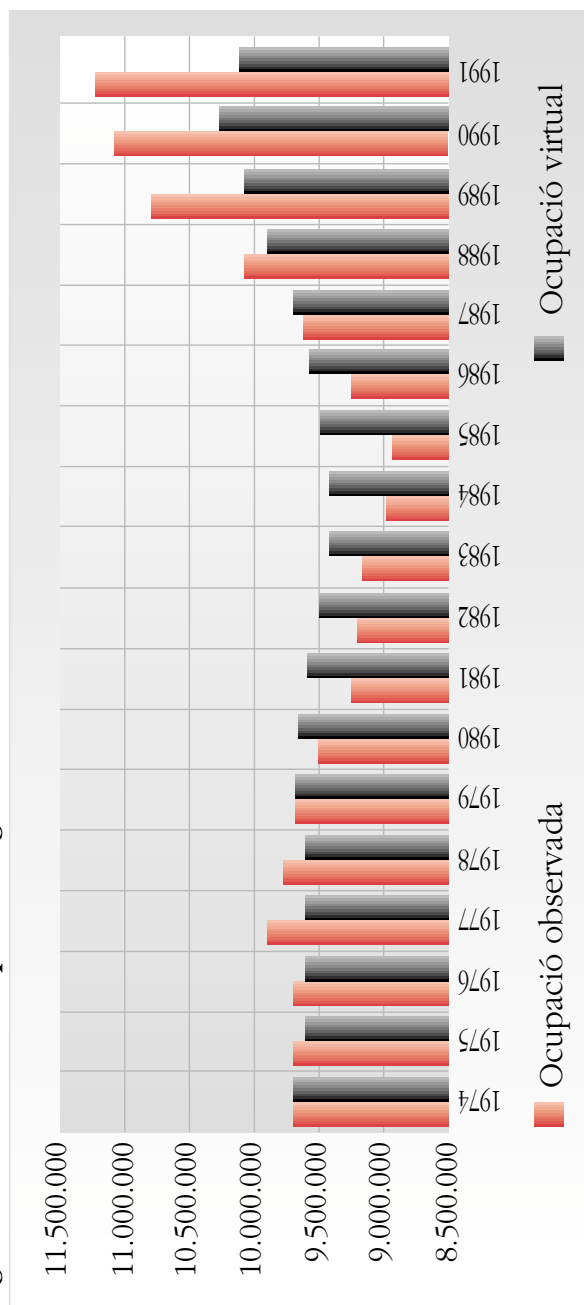
	1974	1990	1990
	Observat	Observat	Virtual
Alemanya	67,0	65,7	65,3
França	66,0	59,7	61,0
Itàlia	55,7	54,5	49,0
Gran Bretanya	71,5	72,0	73,1
Holanda	55,6	61,1	52,1
Bèlgica	61,2	57,1	61,6
Dinamarca	73,9	75,6	76,8
Suècia	75,3	82,1	78,5
Finlàndia	71,6	73,9	73,3
Espanya	59,6	49,6	48,5
Mitjana	65,7	65,1	63,9

Font: Marimon i Zilibotti, (1996a), Table 3

És a dir, la composició sectorial inicial explica gairebé del tot la desocupació espanyola. En particular, el misteri del baix nivell d'ocupació a Espanya deixa de ser un misteri particularment espanyol. Partint d'una taxa d'ocupació una mica inferior a la mitjana de la UE (65,7 el 1974), si els diferents sectors haguessin seguit pautes 'europees' la taxa d'ocupació hauria estat 48,5, molt inferior a la mitjana europea de llavors (65,1). La taxa observada va ser només lleugerament més alta (49,6). Dit d'una altra manera, les taxes de creixement de l'ocupació sectorial no van ser prou *diferents* de la mitjana de taxes europees per acostar-nos més a Europa. Itàlia i Holanda, amb taxes molt baixes d'ocupació l'any 1974, són els països (de la mostra) que, en desviar-se del comportament de creixement sectorial europeu, obtenen taxes 'reals' força més altes de les previstes per les seves economies 'virtuals', cosa que, paradoxalment, els permet d'acostar-se més a la taxa mitjana europea. Per exemple, l'ocupació del sector tèxtil italià no experimenta la forta caiguda que s'observa a la resta d'Europa.

La Figura 1 ofereix una altra imatge clara del comportament de l'ocupació a Espanya respecte a Europa. L'ocupació no agrícola només sembla diferenciar-se de la corresponent ocupació 'a l'europea' per presentar un comportament cíclic més accentuat. Així, en la fase expansiva de la segona meitat dels vuitanta, el creixement de l'ocupació va ser molt superior al previst per l'economia 'virtual'. En unes altres paraules, la mitjana de creixement anual de l'ocupació no agrícola és una mica més gran, en aquesta fase, del previst si els diferents sectors haguessin seguit pautes europees. Aquests efectes es compensen per efectes similars però de signe contrari en les fases de creixement lent. És a dir, l'evolució de l'ocupació no agrícola a Espanya es distingeix perquè és més volàtil. En això s'assembla més al Regne Unit que a l'Europa continental.

Figura 1. Evolució de l'ocupació no agrícola

Com veiem, el creixement sectorial de l'ocupació a Espanya ha seguit pautes molt europees. En particular, l'únic sector amb un creixement de l'ocupació per sota de la mitjana europea és l'agricultura⁴. Aquest fet sembla reflectir el fort impacte que ha tingut sobre el sector el procés d'integració a la Comunitat Europea. En els últims vint anys (1976-96) s'han perdut 1.717 mil llocs de treball agrícoles, és a dir, una taxa anual de destrucció de llocs de treball de prop del 5%. Si, a aquestes xifres, hi afegim l'expansió de la població activa en 2.601 mil (una taxa de creixement anual del 0,9%), és fàcil entendre per què, malgrat que l'ocupació no agrícola hagi crescut una mica per sobre del previst segons les pautes europees (vegeu Figura 1), la taxa d'atur a Espanya hagi arribat a ser el doble de la taxa mitjana europea.

Indirectament, els nostres càlculs també mostren que les xifres sobre el baix nivell d'ocupació a Espanya són molt plausibles. Sovint es nega la magnitud del problema i es considera que si les estadístiques reflectissin l'activitat de l'economia submergida el nivell d'ocupació seria substancialment més alt. Aquesta és una qüestió que s'ha discutit bastant i el consens entre experts és que, després de l'adequació l'any 1995 de les sèries de l'Enquesta de Població Activa al cens de 1991, el marge d'error no ha de ser gaire alt⁵. En contrast amb l'opinió dels experts, la idea que, en gran mesura, el misteri del baix nivell d'ocupació rau en les nostres estadístiques sembla molt estesa. Per exemple, Felipe González respon a Manuel Vázquez Montalbán: "Te diré algo que te va a sorprender. Si el número de activos que la Encuesta General de Población Activa es capaz de detectar es el número de activos que realmente hay en el país (...), este sería el país más competitivo del mundo, más que Alemania, más que Japón, más que cualquier otro. (...) cualquier per-

sona con sentido común sabe que no somos el país más competitivo del mundo" (vegeu Vázquez Montalbán 1996, p. 440). No sé quins números tindria presents F. González, però he fet aquests càlculs de diverses maneres i per a diferents anys i mai no m'han sortit com a ell⁶.

En poques paraules: el pes històric de l'agricultura, un cert increment de la població activa i un comportament 'molt europeu' de l'ocupació no agrícola han donat com a resultat un nivell molt baix d'ocupació a Espanya.

El contrast amb Portugal (i EUA) i el problema de la desigualtat

És un fet notable observar que l'experiència espanyola que acabem de descriure contrasta amb la del nostre país veí. Portugal també ha conegut un procés de destrucció d'ocupació agrícola⁷, i tot i mantenir taxes molt altes de participació laboral (en especial de les dones), el resultat ha estat un nivell d'ocupació per sobre de la mitjana europea. Dificilment dos països veïns podien presentar resultats tan dispars. El contrast encara és més gran quan s'estudia l'evolució de l'ocupació en les diferents regions d'Espanya⁸. Les regions del costat de Portugal, com ara Extremadura, tenen un comportament de l'ocupació "molt espanyol", és a dir, "molt europeu"; el creixement d'aquestes regions també és un creixement basat en la productivitat i en això es *diferencien* de les regions veïnes, a l'altre costat de la frontera.

Hi ha, efectivament, una gran diferència entre Portugal i la majoria de les economies europees (Espanya inclosa): la productivitat i els costos laborals creixen molt menys a Portugal⁹. Per exemple, mentre els salaris reals en la manufactu-

ra creixen, entre 1974 i 1988, un 47% a Espanya (un creixement anual del 3,3%), només creixen un 6% a Portugal (0,4% anual). Com a resultat, el 1991, els costos laborals industrials a Espanya són més del doble que a Portugal (2,2 en termes de Paritat del Poder Adquisitiu). A Portugal, per exemple, es desenvolupa un sector de serveis de baixa productivitat i costos baixos que permet d'assimilar els treballadors poc qualificats, que en altres temps haurien treballat a l'agricultura. A Espanya aquesta opció no es desenvolupa. En aquest sentit, Espanya és més europea i Portugal és més semblant als EUA, on el treball poc qualificat ha persistit en aquests últims vint anys de canvi tecnològic i ha contribuït al creixement de l'economia¹⁰.

Hi ha una altra dimensió en què Portugal i EUA s'assemblen i en què es diferencien d'Europa (Espanya inclosa): una desigualtat salarial més gran -i creixent¹¹. Mentre el problema de l'atur és el principal problema de les economies europees en aquestes dues últimes dècades del segle XX, als EUA el problema no és l'atur sinó el nombre creixent de "treballadors pobres". Portugal, fins ara, s'ha escapat del problema de l'atur europeu". Sembla, però, que el preu pagat també hagi estat una desigualtat més gran (en especial, entre salaris alts i mitjans; aquests últims correspondrien a salaris baixos a la majoria de països europeus).

No entraré aquí a discutir la relació entre els problemes de l'atur i de la desigualtat, problemes que semblen dues cares d'una mateixa moneda; dues cares, una a cada costat de l'Atlàntic, o de la Península Ibèrica¹². Només vull assenyalar que és una dicotomia de la qual no semblen escapar les economies occidentals. Per tant, una vegada entenem que analitzar el problema de l'atur a Espanya no és més que analitzar el problema de

l'atur a Europa (encara que d'una manera més inquietant!), el fet que seguir una opció de més creació d'ocupació pugui comportar adoptar una opció de més desigualtat, ens situa davant d'un dilema de difícil resolució.

Dit d'una altra manera, és fàcil de convèncer-se que és possible generar ocupació fent, d'una banda, més difícil la vida als parats (reduint, per exemple, les prestacions de desocupació) i, per una altra, més fàcil crear llocs de treball de baixa productivitat o estabilitat (per exemple, reduint costos no salarials i costos d'acomodament). Ara bé, també és fàcil veure que per a molts la transició pot consistir en una transició de l'atur a la pobresa amb feina.

Com he assenyalat, Portugal s'està acostant al "model europeu", però, al seu torn, aquest model es qüestiona obertament en els diferents països europeus (el Regne Unit tradicionalment en cap). Un tret centrat d'aquest "model europeu" és la poca sensibilitat dels costos laborals a les condicions del mercat de treball. Per exemple, la pregunta: per què l'Espanya que treballa es diferencia ben poc de l'Europa més avançada quan a Espanya l'atur és molt més estès?, es pot traduir en: per què els costos laborals, responen a les pressions de la demanda, no s'han ajustat per possibilitar més creació d'ocupació? Torno, així, la meua atenció a la problemàtica dels costos laborals (sense ànim de contestar plenament aquestes últimes preguntes).

El comportament dels costos laborals a Europa

Quan analitzem amb més detall el comportament dels costos laborals a Europa (Portugal, Grècia i Irlanda a part), veiem que a penes hi ha

cap relació entre creixement relatiu dels costos i de l'ocupació¹³. Per exemple, els costos en el sector químic a Espanya han crescut per sobre de la mitjana europea, però l'ocupació en aquest sector també ha crescut per sobre de la mitjana. És a dir, dins del context europeu, en què els costos laborals han crescut de manera força homogènia, no es pot afirmar, com es podria pensar d'entrada, que una disminució relativa dels costos laborals ha de tenir un efecte important d'estímul a l'ocupació. Això, evidentment, no vol dir que els costos laborals no tinguin efecte sobre l'ocupació, sinó que, possiblement, el comportament dels salaris en un país o sector hauria d'haver estat substancialment diferent de l'observat per donar com a resultat un impacte significatiu sobre l'ocupació.

En unes altres paraules, els costos laborals han estat poc sensibles al fet que hi hagués un gran nombre de parats a Espanya, però és que, en general, a Europa han estat poc sensibles amb la situació dels no ocupats. A més, si el problema hagués estat particularment espanyol segurament hauríem vist fluxos migratoris, com en el passat, de les regions pobres d'Espanya a unes altres parts d'Europa, cosa que no ha succeït. La immigració a Europa Occidental prové, majoritàriament, del nord d'Àfrica o de l'Europa Oriental¹⁴. Tenint en compte les condicions econòmiques d'aquestes altres àrees veïnes, segurament una part important de la seva població es podria comptar com a "potencialment parada" a Europa. És a dir, si les enquestes de població activa visitessin el nord d'Àfrica o els països de l'est d'Europa i preguntessin "immigraríeu a un país de la UE si us oferís una feina estable al salari mitjà actual d'acord amb la vostra qualificació?" i comptéssim com a "potencialment parats" tots aquells que donessin una resposta afirmativa, el problema de l'atur a Europa passaria de ser preocupant

a ser alarmant. És difícil de creure que són les restriccions a la immigració les que eviten que a Europa no hi hagi una pressió immigratòria molt més gran. És més probable que sigui una fallàcia, fàcilment percebuda per l'immigrant potencial, el fet de creure que hi ha ofertes de treballs per als "potencialment parats".

Però, per què els costos laborals a Europa són poc sensibles a la situació dels desocupats (o possibles immigrants)? Aquesta és la pregunta que preocupa als economistes (i no solament als economistes) i a la qual, com he dit, no pretenc donar aquí una resposta completa (la premsa en va plena, de respostes fàcils a aquesta pregunta!), però sí que vull fer un parell de comentaris.

La resposta tradicional és que hi ha una divisió entre els qui gaudeixen de les rendes del treball i els parats, entre els "insiders" i els "outsiders", i que, en gran part, a través del mecanisme de negociació col·lectiva (i/o amb el possible reforç que representa disposar de contractes que garanteixen la seguretat en l'ocupació), els "insiders" poden obtenir salaris que absorbeixin una part important dels guanys en productivitat. Com a conseqüència, s'obstaculitza l'entrada a un parat ("outsider") que pugui fer la mateixa feina que un empleat ("insider") i que estigui disposat a fer-la a un salari més baix.

Ara bé, encara que aquesta visió -un tant maquiavèlica- estigui bastant estesa entre economistes, no sembla que tingui gaire a veure amb l'evidència que he discutit (importància de la composició sectorial, etc.). A més, és una teoria que no pot explicar amb facilitat que, d'una banda, hi hagi força mobilitat en l'ocupació a Europa (fet que discuteixo més avall) i que, d'altra banda, la generació neta de llocs de treball sigui molt baixa. En particular, dels llocs de treball de

baix cost i de baixa productivitat que han persistit a EUA i, almenys fins ara, a Portugal.

Les anàlisis més recents, més d'acord amb l'evidència discutida, assenyalen la importància del canvi tecnològic en la segmentació del mercat laboral entre treballs qualificats i treballs poc qualificats¹⁵. En aquesta interpretació, la destrucció de llocs de treball poc qualificats -per exemple, en l'agricultura- no té perquè tenir un gran efecte en els salaris dels treballadors qualificats -diguem-ne d'una indústria d'alt valor afegit. I el fet que es creïn o no es creïn nous llocs de treball poc qualificats -per exemple, de serveis- dependrà d'altres factors. En particular, mesures generalitzades de l'Estat del Benestar (assegurança de desocupació, seguretat laboral, salari mínim, etc.) o negociacions col·lectives amb un cert caràcter universal, poden ser factors determinants que desanimin la creació (o acceptació) de llocs de treball de baixa productivitat¹⁶.

L'anàlisi de com aquests diferents elements (canvi tecnològic, pressió social, etc.) s'interrelacionen ha de ser objecte d'estudis històrics més detallats (i del desenvolupament de millors models econòmics). Així, a tall d'hipòtesi, aquesta podria ser una explicació, a grans trets, de la història econòmica d'Espanya en els últims vint anys: en els anys d'inestabilitat, que segueixen la mort de Franco, 1975-76, els costos creixen a Espanya significativament per sobre de la mitjana europea i en els anys següents de crisi, 1976-84, els costos laborals creixen alhora -o una mica per sobre- que la productivitat (vegeu Marimon i Zilibotti 1996a). Tot sembla indicar que la pressió "sindical", junt amb la inflexibilitat contractual que hi havia, va contribuir a aquest comportament dels costos salarials. Aquest comportament, al seu torn, va determinar, en gran part, el fet que Espanya s'orientés cap al "model europeu" de

creixement basat en la productivitat; opció que es va reforçar amb el procés posterior d'integració a Europa. Una vegada adoptat aquest "model europeu", l'economia difícilment va poder absorbir els treballadors no qualificats provinents de l'agricultura (o els qui aspirassin a formar part del mercat de treball). El resultat és ben conegut: ràpid creixement de l'economia i de l'atur! Hauria pogut ser diferent?

Generar llocs de treball i treballadors qualificats

Com ja he assenyalat, una via diferent a la creació de l'ocupació passa per generar "llocs de treball qualificats", encara que, com a efecte secundari, augmenti la desigualtat. Però, per dir-ho cruament: volem, per exemple, reintroduir la figura de l'enllustrador de sabates? (la dels serenos ja ha estat proposada!). Independentment de com es contesti aquesta pregunta, no hi ha dubte que el repte més important amb què s'enfronten les economies occidentals és ser capaces de "generar llocs de treball qualificats". Això depèn tant de l'oferta com de la demanda. L'oferta pot ser estimulada per reformes del mercat laboral que tendeixin a fer menys costos "l'acomodament per causes econòmiques"¹⁷ o la mateixa creació de llocs de treball. Per exemple, una proposta interessant és que si un parat, que rep el subsidi d'atur, accepta una oferta de feina, part del subsidi, que deixa de rebre, serveixi perquè l'empresa pugui cobrir part dels costos laborals no salarials. L'oferta de llocs de treball també està determinada per factors que no tenen a veure amb el mercat de treball: la liberalització dels mercats de productes¹⁸, l'obertura i la inserció en mercats internacionals especialitzats¹⁹, les facilitats de finançament i el fet de disposar de

prou capacitat de gestió empresarial són factors que poden estimular de manera decisiva la creació de llocs de treball²⁰.

Pel que fa a la demanda de llocs de treball, la dificultat és disposar d'una demanda adequada. És a dir, de treballadors amb una qualificació adequada o, si més no, amb una capacitat d'aprenentatge adequada²¹. Malauradament, Espanya es caracteritza per seguir quasi exclusivament *polítiques passives*. Mentre és el país europeu que més gasta en subsidi d'atur, és un dels que menys gasta en allò que s'anomena "polítiques actives". És a dir, en programes de formació, ajudes per a la creació de determinats llocs de treball, etc.²² D'altra banda, fins a la recent "desmonopolització" de l'INEM com a agència única de col·locació, poca cosa s'ha fet per facilitar el trobament entre els qui busquen i els qui poden oferir feina (encara és aviat perquè es vegin els fruits d'aquesta "desmonopolització").

En resum, encara que intensificar les "polítiques actives" ha estat una de les principals propostes del Consell de la Unió Europea, recollides en el *Papel blanco sobre crecimiento, competitividad y empleo* (Essen, desembre 1994), i malgrat els passos que s'han fet amb la reforma del 1994, no deixa de sorprendre que amb les nostres xifres d'atur s'hagi experimentat tan poc, tant en el terreny de les polítiques actives com en el terreny de les polítiques tendents a reduir les despeses de creació d'ocupació (no necessàriament de "liberalització del mercat de treball")²³. Tot i així, hi ha hagut un experiment molt important -i d'un gran impacte- a Espanya: la introducció dels contractes temporals l'any 1984. No voldria tancar aquesta reflexió sense referir-me al paper dels contractes temporals en la creació de llocs de treball a Espanya.

El dinamisme del mercat dels contractes temporals

Sembla un contrasentit parlar de *flexibilitat i dinamisme* d'un mercat que tradicionalment s'ha caracteritzat per la seva inflexibilitat i que presenta taxes tan altes d'atur. Tanmateix, la introducció dels *contractes temporals* l'any 1984 i la seva ràpida expansió, fins a passar a representar més del 30% dels contractes a partir de 1990, ha volgut dir que un tret distintiu del mercat de treball espanyol sigui el seu dinamisme, en el sentit que és el país europeu on més sovint un treballador canvia de situació laboral. Així, per exemple, l'any 1992 el 28% dels treballadors (un de cada quatre!) no estaven treballant en la mateixa feina un any abans, mentre que la mitjana de la Comunitat és el 17%, i la més baixa és la d'Alemanya: el 12%²⁴.

En unes altres paraules, les altes xifres d'atur no solament amaguen un nombre important de parats de llarga durada²⁵, sinó també uns fluxos molt alts d'entrada i de sortida de l'atur (vegeu, per exemple, Alogoskoufis *et al*, 1995). A més, mentre en els altres països de la comunitat (excepte Portugal) la majoria dels treballadors que troben una feina, troben una feina permanent, a Espanya la gran majoria troben una feina temporal²⁶. Això es tradueix en el fet que, en relació amb altres països europeus, el mercat laboral espanyol, a partir de la segona meitat dels anys vuitanta, tingui dos trets distintius: més necessitat de creació de llocs de treball (atès que hi ha més destrucció de llocs de treball) i més volatilitat cíclica de l'ocupació.

Els contractes temporals creen una "segmentació contractual" entre els treballadors i l'"èxit" que han tingut mostra, certament, com la generació de llocs de treball requereix un marc contractual flexible. Però també mostra, indirectament, que el

marc contractual actual (inclosa la reforma de 1994) no sembla que sigui l'adequat: el contracte temporal és massa temporal (a termini fix) i el permanent és massa permanent²⁷. Que hi hagi més necessitat de creació de llocs de treball fa que l'oferta de llocs de treball sigui més sensible que en altres països europeus als factors que no tenen a veure amb el mercat de treball abans esmentats (cost del capital, etc.).

En resum, l'"experiment" dels contractes temporals ha tingut un efecte global positiu perquè ha dinamitzat el mercat laboral espanyol. Sense la seva introducció, és molt possible que l'evolució sectorial de l'ocupació no hagués seguit les pautes europees que hem descrit abans. Però ha tingut també efectes secundaris importants. Reduir aquests efectes no passa simplement per eliminar aquesta modalitat contractual sinó, com ja s'ha anat proposant, per acabar amb la forta dicotomia entre contractes temporals i contractes fixos.

A tall de conclusió

Les explicacions tradicionals assenyalen com a "culpables de l'atur a Espanya" la "inflexibilitat del mercat de treball" i les "polítiques macroeconòmiques inadequades". Amb aquesta reflexió he intentat oferir una visió molt diferent, partint d'estudis empírics i teòrics recents. En particular, he emfatitzat com el fet d'adoptar un "model europeu" de creixement basat en la productivitat, quan encara s'havien de destruir molts llocs de treball agrícoles i incorporar nous sectors al mercat de treball, només tenia una conseqüència possible: l'explosió de les taxes d'atur. Ara bé, en la mesura que el procés de destrucció de llocs de treball agrícoles s'està finalitzant, el fet diferencial espanyol desapareix i, per tant, la tendència és

que les taxes d'ocupació espanyoles convergeixin amb les taxes europees. Per a molts, però, això pot semblar insuficient: ni les taxes d'ocupació europees són tan altes, ni la millora és prou ràpida.

Fer front a aquestes insuficiències és un problema (o dilema) de la Unió Europea, ja no és específic d'Espanya. És possible augmentar l'ocupació generant llocs de treball de baixa productivitat i de costos -i salaris- baixos. Aquesta política es podria identificar amb EUA i, almenys fins no fa gaire, amb Portugal. És una opció, però amb un cost social conegut: l'increment de la desigualtat entre treballadors.

Hi ha espai, però, per a polítiques i reformes destinades a estimular l'ocupació d'alta productivitat. No sóc l'únic a destacar que s'haurien de flexibilitzar els mecanismes de negociació col·lectiva i els contractes permanents, ni tampoc a cridar l'atenció sobre la necessitat de perseguir altres polítiques tendents a reduir els costos de creació d'ocupació, com també les anomenades "polítiques actives", practicades, amb cert èxit, en altres països de la UE. Dit d'una altra manera, les "inflexibilitats" de l'Estat Europeu de Benestar certament descoratgen la creació (i l'acceptació) de llocs de treball. Però espero que aquesta reflexió hagi ajudat a "immunitzar-nos contra curanderos", a ser crítics amb aquells que esperen "miracles de la flexibilització del mercat laboral". A entendre, en definitiva, que no es tracta tan sols de "generar llocs de treball" sinó d'utilitzar i d'estimular, tan bé com es pugui, els recursos humans de la nostra societat.

Podria sorprendre que a penes hagi fet referència a l'"altre culpable" tradicional "de l'atur": les "polítiques macroeconòmiques inadequades". La raó principal és que no ha calgut. Més

ben dit, si les polítiques macroeconòmiques nacionals haguessin tingut un paper essencial a l'hora d'explicar l'evolució de l'ocupació, això s'hauria d'haver reflectit en les dades d'ocupació. En particular, en una preponderància més gran dels "efectes nacionals" que, com hem esmentat, tenen un paper molt secundari, en comparació amb l'efecte de composició sectorial inicial²⁸. Això no vol dir que les polítiques macroeconòmiques - per exemple, de taxes d'interès- no siguin importants. Els seus efectes es poden detectar quan són especialment perverses i, a més, són dels pocs marges de maniobra en mans de les autoritats econòmiques, encara que, en el context de la Unió Monetària Europea, aquestes autoritats perdran la seva identitat nacional. Hi ha, evidentment, un terreny en el qual les autoritats econòmiques tenen un efecte directe sobre l'ocupació: en la generació de llocs de treball públics. Aquest efecte s'ha notat amb l'expansió de l'ocupació pública a Espanya en els últims vint anys. El fet que s'hagi imposat més disciplina fiscal amb el Tractat de Maastricht i el Pacte d'Estabilitat, junt amb la dificultat (o inconveniència) d'augmentar la pressió fiscal, apunten cap a un canvi de tendència; però aquest també sembla un problema molt europeu i no és d'esperar que modifiqui la tendència de les taxes d'ocupació espanyoles a convergir amb les europees.

Les dades de generació de llocs de treball a Espanya, en els últims anys, són encoratjadores i semblen indicar que el procés de convergència amb taxes europees d'atur pot ser més ràpid del que apuntarien els factors tendencials esmentats²⁹. Espanya, junt amb Gran Bretanya, ha mantingut taxes de creixement de l'ocupació per sobre de la mitjana europea. Una temptació seria atribuir això al fet que aquestes economies tenen més "ciclicitat". Però, en contrast amb la fase expansiva de finals dels vuitanta, aquest creixement de l'ocupa-

ció no va associat aquesta vegada a un fort creixement de la inversió, cosa que és símptoma d'una capacitat més gran de generació de llocs de treball (possiblement de menys productivitat). Sembla com si, de mica en mica, l'economia espanyola anés aprenent a cicatritzar la seva ferida del baix nivell d'ocupació.³⁰

Notes a peu de pàgina

* Aquest article va ser redactat l'octubre de 1996 (veure, tanmateix, la darrera nota a peu de pàgina d'abril de 1997) i té els seus orígens en treballs d'investigació realitzats en el marc del CREI i parcialment finançats per la Secretaria d'Estat d'Economia (1994-1995). Una discussió més detallada sobre el problema de la desocupació a Espanya (com també de les problemàtiques de la integració regional i europea) es troba en el Capítol 2 de Marimon, R. (1996) i en Marimon, R. i F. Zilibotti (1996a). Els dos treballs s'han fet en col·laboració amb Fabrizio Zilibotti i, de fet, aquest article és fruit d'aquesta col·laboració i de moltes hores de discussió conjunta, encara que qualsevol error o malentès només se m'ha d'atribuir a mi. També vull agrair a Giorgia Giovannetti i a Andreu Mas-Colell els seus comentaris. El CREI no és responsable de les opinions aquí expressades.

(1) La despesa social per capita destinada al subsidi de desocupació és a Espanya un 45% més alta que la de la mitjana europea (UE12). Això representa que a Espanya un 20,6% de les despeses en protecció van destinades al subsidi d'atur mentre que la mitjana europea (UE12) és el 7,3% (dades per a 1993; Eurostat).

(2) De fet, l'atur que afecta les famílies senceres és relativament baix. Per exemple, l'any 1994, quan la taxa d'atur va arribar al 24,1%, la taxa d'atur, corresponent als caps de família (caps de família en atur/població activa) era només del 5,7% (EPA).

(3) Vegeu els capítols 2 i 7 de Marimon (1996).

(4) La mitjana europea és una pèrdua de llocs de treball de prop del 3,0% anual, mentre que a Espanya és del 5,2% en el període 1974-91. També cal destacar que el creixement dels serveis és una mica tardà a Espanya, cosa que contribueix tant a la caiguda de l'ocupació fins a la meitat dels vuitanta, com al seu ràpid creixement posterior.

(5) La taxa d'atur passa del 23,5% al 22,9% a principis de 1995, a conseqüència, en gran part, de la correcció de les sèries de l'EPA. Un salt -però 22,9% continua sent una xifra molt alta! (vegeu Tobarria, L. i J.F. Jimeno (1994) per a una discussió del 'problema' estadístic i de l'economia submergida).

(6) Per exemple, si fem servir les Taules del Banc Mundial i les dades de l'OCDE, calculem la productivitat per ocupat -per exemple, per a 1990- la d'Espanya és (en milers de dòlars) de 35,9, la d'Alemanya de 48,0 i la de Japó de 43,5 (EUA 38,0). De fet, Espanya, dins de l'Europa dels 15, se situa en el número 11, una mica per davant d'Irlanda (34,6) i del Regne Unit (31,9), cosa que no és del tot un contrasentit per a "qualsevol persona amb sentit comú", si tenim en compte el major pes del treball a temps parcial al Regne Unit. Aquestes diferències no desapareixerien si, com de vegades s'argumenta, hi hagués un milió d'empleats no registrats a l'EPA (un error estadístic del

8%!). La productivitat hauria estat del 33,3 i la taxa d'ocupació del 55,1%, mentre que a l'UE era del 62,3% l'any 1990. S'obtenen resultats semblants si s'ajusten les xifres del PIB per Paritats del Poder Adquisitiu.

(7) A Portugal, l'ocupació agrícola passa de representar el 33,9% de l'ocupació l'any 1975 a l'11,8% l'any 1994 (una taxa de decreixement del 4,48%); mentre que a Espanya la transició és del 22,1% l'any 1975 al 9,9% l'any 1994 (una taxa anual de decreixement del 4,29%, dades Comissió Europea).

(8) Vegeu Marimon (1996), capítol 7.

(8) No solament creixen poc els salaris a Portugal, sinó que, també en contrast amb Europa, ho fan per sola del creixement de la productivitat; en particular, en el període 1975-84, període en què a Espanya els costos laborals creixen fins i tot per sobre de la productivitat.

(10) És molt possible, però, que aquestes similituds amb EUA variïn. Portugal s'està acostant a Europa, com ho va fer Espanya anteriorment. Per exemple, les últimes reformes a Portugal desenvolupen molts dels aspectes de l'Estat Europeu de Benestar; en particular, la reforma de 1992 introdueix un subsidi de desocupació molt "europeu".

(11) Per exemple, si anomenem D1 el nivell de salari en què un 10% dels assalariats reben salaris més baixos, D9 el nivell en què un 90% dels assalariats reben salaris més baixos i D5 el nivell que divideix els assalariats en dos grups desiguals, segons guanyin més o menys, aleshores resulta que els ràtios D9/D5 i D5/D1 se situen al voltant de l'1,6 en la majoria de països europeus en els últims deu anys sense cap tendència a una desigualtat més gran. Tanmateix, a Portugal i a EUA aquests ràtios se situen al voltant del 2,0 i amb una tendència a una creixent desigualtat en els últims deu anys. Per exemple, entre homes, a Portugal el ràtio D9/D5 és de 2,13 l'any 1985 i de 2,40 l'any 1993, i el ràtio D5/D1 és d'1,56 l'any 1985 i d'1,72 l'any 1993; mentre que a EUA el ràtio D9/D5 és d'1,84 l'any 1985 i de 2,00 l'any 1993, i el ràtio D5/D1 és de 2,03 l'any 1985 i de 2,06 el 1993 (vegeu 1996 OECD Employment Outlook).

(12) Aquesta relació es discuteix en un pròxim Opuscle de F. Zilibotti, basat en el treball conjunt amb Fabrizio Zilibotti (vegeu Marimon i Zilibotti 1996b).

(13) Vegeu Marimon i Zilibotti (1996a).

(14) La taxa de creixement de la immigració a Europa és del voltant del 0,5%, mentre les taxes de creixement de les poblacions autòctones estan al voltant del 0,2%.

(15) Vegeu, per exemple, Marimon i Zilibotti (1996b), on s'elabora un model d'aquestes característiques i es discuteix aquesta literatura.

(16) Evidentment, també es pot donar una certa interpretació d'"insiders" versus "outsiders" a l'existència de mesures socials de caràcter universal: els "empleats qualificats" defensen aspectes de l'Estat del Benestar, malgrat que puguin perjudicar als "desocupats poc qualificats". Es tractaria d'una interpretació clàssica de política econòmica; de majories (o grups més influents) que defensen els seus interessos (vegeu, per exemple, Saint-Paul, 1996).

(17) La reforma de 1994 ha estat un pas -tímid- cap a aquesta direcció. Vegeu, per exemple, Jimeno (1994), que fa notar que encara "no es pot percebre cap canvi substancial en la tramitació i conclusió dels acomiadaments per via judicial".

(18) Per exemple, el McKinsey Global Institute (1994) destaca com les restriccions i les demores legals han perjudicat la generació de llocs de treball en la indústria del cable a Espanya i a Itàlia.

(19) Per exemple, la indústria tèxtil italiana ha tingut un rècord molt bo d'ocupació gràcies a haver sabut desenvolupar una estructura de producció molt flexible i a haver obert nous mercats a "la moda italiana".

(20) Sovint es tendeix a buscar el "culpable de l'atur" en el mercat de treball, quan es pot amagar a molts llocs i, com estem veient, no actuar en solitari. Per exemple, la política de tipus de taxes d'interès altes, per defensar la pesseta dins del SME, a finals dels vuitanta i principis del noranta, va dificultar el finançament de les empreses i, encara que també va estimular la importació de capitals, l'efecte net sobre la generació de llocs de treball no sembla que hagi estat positiu (tot i que s'hauria de fer una anàlisi més detallada per avaluar aquest efecte final).

(21) La reforma de 1994, amb els contractes d'aprenentatge, és un pas, també tímid, en la direcció adequada.

(22) Per exemple, durant 1993, 1994 i 1995 la despesa de subsidis d'atur ha representat el 3,6, el 3,3 i el 2,6 del PIB, mentre que les polítiques actives han representat el 0,5, el 0,6 i el 0,7 del PIB, respectivament. Malgrat que les polítiques actives guanyin importància, només Grècia i alguns països europeus amb altes taxes d'ocupació (Àustria, Regne Unit, Luxemburg i Suïssa) es gasten menys en aquest tipus de polítiques (OECD 1996 Employment Outlook).

(23) Vegeu Employment in Europe, 1995, per fer un balanç d'algunes de les "polítiques actives" proposades pel Consell de la UE.

(24) Les dades de fluxos provenen de l'OECD 1994 Employment Outlook i d'Employment in Europe 1994. Cal destacar que, en comparació amb altres països d'Europa (Portugal inclòs), els treballadors espanyols canvien menys de sector productiu (un 3% versus una mitjana del 4%). Aquest és un altre reflex de la dificultat d'"absorbir la destrucció de llocs de treball en l'agricultura".

(25) A Espanya, un 46% dels parats porten més d'un any en aquesta situació el 1993, mentre que la mitjana de la UE el mateix any és del 43%.

(26) Per exemple, l'any 1994 el 90,2% dels empleats que un any abans estaven en atur tenien un contracte temporal, mentre que la mitjana europea (UE12) era del 42,7% (OECD 1996 Employment Outlook).

(27) Això no vol dir, però, que en la pràctica els treballadors amb contractes temporals perdin la feina quan finalitzen els 36 mesos del contracte. De fet, com han mostrat García-Fontes i Hopenbayn (vegeu els capítols 5 i 6 a Marimon 1996), la majoria dels treballadors que arriben al final dels tres anys del contracte temporal continuen treballant; és a dir, estableixen el seu lloc de treball. Ara bé, com també han mostrat ells, la introducció dels contractes temporals ha representat, d'una banda, un fort increment dels fluxos de molt curt termini i, d'una altra, que, atesa la taxa més alta de destrucció de llocs de treball, es requereixi un increment de més del 30% de la taxa de creació bruta d'ocupació, per acabar amb la taxa d'atur anterior a la introducció dels contractes temporals!

(28) Hi ha una segona raó per la qual a penes he fet referència a l'efecte d'aquestes polítiques: els estudis que s'han centrat en aquestes polítiques no han tingut en compte les causes bàsiques que hem destacat aquí i, al meu parer, han tendit a sobrevalorar la seva importància. Està per fer un estudi en què, una vegada considerats els factors bàsics aquí indicats, s'avalui l'efecte, marginal, de les polítiques macroeconòmiques en els països europeus.

(29) Malauradament, hi ha el problema de la discontinuïtat estadística de les sèries de l'EPA a principis de 1995, ja que aquesta tendeix a sobrevalorar la creació d'ocupació en els trimestres següents i, per tant, el meu optimisme final pot patir d'una certa il·lusió estadística!

(30) (Nota redactada l'abril de 1997). Al revisar les proves finals d'impremta m'ha semblat millor no modificar el text original malgrat que sempre hi ha notícies noves que un voldria incorporar. Els mesos transcorreguts més aviat confirmen les meves conclusions del passat mes d'octubre. Ara bé, no podia passar per alt el "pacte sobre la reforma del mercat laboral" signat, després d'un llarg procés de negociacions, per "les cúpules de la patronal CÉOE i els sindicats UGT i CC.OO" (La Vanguardia, 9 d'abril de 1997). No pretenc fer un balanç exhaustiu de l'acord, només assenyalar com, per una part, l'acord és un pas endavant per solucionar el problema, mencionat en l'article, de la "segmentació contractual"; per altra banda, sense una lectura i aplicació bastant audaç del mateix, poc camí es farà amb aquest pas. La reforma proposada dona un nou marc als contractes de formació i a temps parcial i limita l'aplicació dels contractes temporals (contractació temporal causal); mesures que tendeixen a millorar les condicions d'entrada en el mercat laboral. Més important és la introducció d'un nou contracte fix amb costos d'acomiadament més baixos i una major acceptació de les causes econò-

miques com causes objectives per "l'extinció del contracte". Aquestes, en particular, són les mesures que, en la pràctica, definiran la distància recorreguda amb el pas de la reforma. Per exemple, no hi ha justificació econòmica per excloure del nou contracte fix els que tenen entre el 29 i 45 anys (i no són minusvàlids) o per donar-li un caràcter transitori -de quatre anys- a la nova forma contractual. Si es tracta d'obrir la porta a una reforma més estable i universal, aquest haurà estat un bon primer pas. D'una manera semblant, les justificacions econòmiques de les causes de l'acomiadament són, sobretot, un tema de pràctica administrativa i legal. Encara que, com és d'esperar, l'acord al que s'ha arribat prengui caràcter legal, de poc servirà si els empresaris es troben amb entrebancs administratius i es fa una lectura molt restrictiva del nou marc legal. Per últim, l'acord també contempla el tema de la negociació col·lectiva però, com era d'esperar d'una negociació de "les cúpules" (i com ja pronosticaven alguns experts) aquí la reforma proposada és molt tímida i no reconeix que els protagonistes de la negociació salarial no han de ser "les cúpules" sinó els treballadors i empresaris directament implicats a nivell d'empresa, limitant les interferències externes. Resumint, el nou pacte sobre la reforma del mercat laboral no canvia substancialment els paràmetres bàsics del diagnòstic presentat en aquest article, mostra, això sí, el seny i realisme econòmic dels protagonistes i, com deia, si un és audaç en la seva aplicació (i es profunditza més endavant) pot ajudar a accelerar el procés de convergència de les taxes d'ocupació espanyoles, si més no, a les taxes europees.

Bibliografia

- Alogoskoufis, G., C. Bean, G. Bertola, D. Cohen, J.J. Dolado i G. Saint-Paul, 1995. *European Unemployment; Choices for Europe*. CEPR, *Monitoring European Integration* 5. London.
- Bentolila, S. i J.J. Dolado, 1994. "Labour Flexibility and Wages: Lessons from Spain". *Economic Policy* 18, pp 54-85.
- Blanchard, O., J.F. Jimeno, J. Andrés, C. Bean, E. Malinvaud, A. Revenga, D. Snower, G. Saint-Paul, R. Solow, D. Taguas i D. Toharia. *Spanish Unemployment: Is there a Solution?* CEPR, London.
- Dolado, J.J. i J.F. Jimeno, 1995. "Why is Spanish Unemployment so High?" WP núm. 9515 CEMFI. Madrid.
- European Commission. 1995. *Employment in Europe*.
- Gual, J. (ed.), 1996. *The Social Challenge of Job Creation*. E. Elgar, Cheltenham, UK.
- Jimeno, J.F., 1996. "Los efectos visibles de la reforma laboral de 1994". Doc. 96-09. FEDEA. Madrid.
- Marimon, R. (ed.), 1996. *La economía española: una visión diferente*. Antoni Bosch Editor, Barcelona.
- Marimon, R. i F. Zilibotti, 1996a. " 'Actual' vs. 'Virtual' Employment in Europe. Is Spain different?" (de pròxima publicació a) *European Economic Review*.
- Marimon, R. i F. Zilibotti, 1996b. "Unemployment versus Mismatch of Talents: Reconsidering Unemployment Benefits" (mimeo) CREI.
- McKinsey Global Institute, 1994. "Why Employment Performance Differs?" *The McKinsey Quarterly*.
- OECD, 1996. *Employment Outlook* OECD, París.
- Saint-Paul, G., 1996 "Exploring Labour Market Institutions: A Political Economy Analysis". Doc. 96-03. DELTA, París.
- Toharia, L. i J.F. Jimeno. 1994. "Los hechos básicos del paro". A Blanchard *et al* 1995.
- Vázquez Montalbán, M. 1996. *Un polaco en la corte del Rey Juan Carlos*. Alfaguara, Madrid.

Ramon Marimon i Suñol

Ramon Marimon és llicenciat en Ciències Econòmiques per la Universitat Autònoma de Barcelona (1977) i Ph.D. en Economia per la Northwestern University (1984).

És catedràtic d'Economia de l'Institut Universitari Europeu de Florència i de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona, de la que va formar part del grup fundador. Ha estat professor a la Universitat de Minnesota (1984-1993) i professor visitant, entre d'altres, a les Universitats de Stanford i Cambridge (UK).

Les seves principals línies d'investigació són: la macroeconomia, la política econòmica, el mercat laboral, la teoria monetària i financera, la teoria de l'aprenentatge i la teoria de contractes.

Ha publicat nombrosos articles a revistes internacionals especialitzades, és coeditor de la revista *Review of Economic Dynamics* i editor del llibre *La economía española: una visión diferente* (A. Bosch Ed. Barcelona 1996).

CENTRE DE RECERCA EN ECONOMIA INTERNACIONAL

**GENERALITAT DE CATALUNYA
I UNIVERSITAT POMPEU FABRA**

Ramon Trias Fargas, 25-27 - 08005 Barcelona

Tel: 542 24 98 - Fax: 542 18 60

E-mail: crei@upf.es

<http://www.upf.es>

PVP: 1.000 Ptes.

 Generalitat de Catalunya
Departament de Presidència

 UNIVERSITAT
POMPEU FABRA